

УДК 338.4:006(477)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/154-6>**Булик О. Б.**кандидат економічних наук,
Львівський національний аграрний університет
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8733-5062>**Bulyk Oksana**

Lviv National Agrarian University

ОСОБЛИВОСТІ МАРКУВАННЯ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Органічне виробництво є перспективною формою організації бізнесу, оскільки з кожним роком збільшується діапазон прихильників здорового харчування. І це позитивне явище як у світі, так і в Україні призводить до розширення сфери виробництва органіки. Хоча екологічно чиста продукція в разі дорожча за традиційну, попит на неї зростає. Це призводить до потреби вивчення і контролю з боку держави процесу виробництва, маркування та сертифікації якості. Наслідком такої уваги є розроблення та прийняття низки нормативних актів, якими здійснюється контроль на законодавчому рівні. Важливим є затвердження державного логотипу для маркування органічної продукції. Це дає змогу запобігти фальсифікації в маркуванні цієї продукції. Органічне виробництво – це завжди щось нове, цікаве, що потребує постійного вивчення, наукових підходів та дискусій.

Ключові слова: органічне виробництво, маркування, сертифікація, якість, логотип, нормативні акти.

FEATURES OF THE ORGANIC PRODUCTS LABELING IN UKRAINE

In the conditions of decrease of ecological quality of products of plant and animal production there is an interest of consumers to environmentally friendly and safe products. The article highlights the concept and importance of organic production and the relevance of its development in modern conditions. The organic farming industry is actively developing in Ukraine and in the world and is quite promising. According to the law, organic production is the production of natural (ecological) products with conservation and restoration of natural resources. It is known that there are approximately 400 organic farmers in Ukraine today. Overall, Ukraine ranks the 20th place in the world and the 11th place in Europe by the area of agricultural land under organic production. Together with the production of organic products, the question of its identification or labeling was raised. According to state law, the logo of organic products is defined. A compulsory element of organic labeling is a code number placed under the national organic logo. It is important to adhere to both the organic production technology and its promotion to the organic market. There must be an appropriate labeling that distinguishes the organic product from the ordinary. The main innovations in the regulations governing the production, circulation and labelling of organic products are considered. In recent years, there has been a tendency to actively fill the domestic market with its own organic products by establishing its own processing of organic raw materials. Several organic producers in Ukraine are listed. The activities of these representatives are described. Creation of the Unified Register of Organic Producers will give an opportunity to find out the presence of new companies or the activities of already existing companies. Organic producers need to go through a certification process. About 18 accredited certification bodies operate in Ukraine for this certification procedure. The only Ukrainian certification company is LLC "Organic", which actually deals with this certification. In addition, an important task is the harmonization of Ukrainian legislation on organic production with world certification systems.

Keywords: organic production, labeling, certification, quality, logo, regulations.

JEL classification: Q13, Q18, M31.

Постановка проблеми. В умовах глобального забруднення навколишнього середовища все частіше піднімається питання поліпшення екологічного стану агросистем, адже в умовах зниження екологічної якості продукції рослинництва та тваринництва виникає інтерес споживачів до екологічно чистої та безпечної продукції. Дедалі частіше відбувається обговорення проблеми екологізації суспільства в міжнародному масштабі, проте й дедалі більшого забруднення зазнають екосистеми, тому в сучасних умовах розвитку аграрного сектору спостерігається тенденція до зростання попиту на «чисту» органічну продукцію. Галузь органічного сільського господарства активно розвивається в Україні та світі й є досить перспективною.

Разом із виробництвом екологічної продукції постало питання її ідентифікації, або маркування. Звичайно, маркування органічної продукції має здійснюватися відповідно до державних нормативних актів. Проблема дотримання умов маркування

органічної продукції та недопущення фальсифікації є актуальною в будь-який період і потребує постійного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання виробництва органічної продукції не є новим, його дослідженню приділяється велика увага з боку вчених економічної галузі, таких як С.Я. Ковальчук [5], О. Мінькова, В. Сакало, О. Горб [7], О.М. Довгань, Я.В. Мандибура [8], А. Вдовиченко [9], О.Б. Вінюкова, Г.А. Чурій [10], С.М. Лобозинська, О.Б. Назаркевич [11], І.О. Мельник [12]. Їхні дослідження стосувалися сутності органічного виробництва, формулювання ролі екологізації сільськогосподарського виробництва та вирішення проблем продовольчої безпеки, розгляду сьогочасного виробництва органічної продукції в Україні, окреслення причин, які перешкоджають розвитку органічного виробництва, доцільності збільшення його масштабів, дослідження сертифікованих акредитаційних органів.

Проте органічне виробництво постійно розвивається і потребує нових підходів до вивчення маркування, сертифікації екологічної продукції. Незважаючи на значну увагу до вивчення органічного виробництва й усього, що пов'язане з ним, залишається недостатньо розглянутим державний вплив на розвиток органічного аграрного виробництва в Україні. Окрім того, з'являються нові види органічної продукції, що зумовлює інтерес із боку споживачів. Наша органіка має достатній інтерес як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку, і це дає підстави для нових досліджень у площині органічного виробництва.

Мета статті полягає в аналізі вітчизняного досвіду маркування органічної продукції та вивченні типів стандартів, які використовуються.

Виклад основного матеріалу. Розвиток економіки України потребує підвищення продовольчої безпеки країни, забезпечення населення добірними та екологічно безпечними продуктами харчування. Саме така безпека може бути гарантована виробництвом органічної продукції, яка сьогодні є одним із пріоритетних напрямів розвитку сільського господарства як України, так і багатьох країн світу.

Згідно із Законом України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини», виробництво органічної продукції – «виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб, де під час такого виробництва виключається застосу-

вання хімічних добрив, пестицидів, генетично модифікованих організмів (ГМО), консервантів та на всіх етапах виробництва (виращування, переробки) застосовуються методи, принципи та правила, визначені цим Законом для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів» [1]. Як бачимо з визначення, органічне виробництво являє собою цілісну систему господарювання та передбачає збереження навколишнього середовища, біологічного різноманіття, природних ресурсів, дотримання високих стандартів утримання тварин. Усе це дає змогу говорити про користь органіки в нашому житті.

Важливим є дотримання як технології виробництва органічної продукції, так і просування її на ринок органіки. При цьому має бути відповідне маркування, яке буде відрізняти органічний продукт від звичайного. На державному рівні цьому сприяє Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» [2], який набрав чинності 2 серпня 2019 р. Цей Закон було розроблено Міністерством аграрної політики спільно з компаніями органічного сектору з метою вдосконалення правових засад органічного виробництва в Україні та їх адаптації до відповідного законодавства Європейського Союзу.

Основні нововведення, які передбачає Закон, подано в табл. 1.

Таблиця 1

Новації в Законі України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»

№ п/п	Пункт Закону	Анотація
1.	Контроль і реєстрація як операторів органічного виробництва, так і акредитації сертифікаційних органів	<i>Виробники чи переробники органічної продукції, які діють на території України, зобов'язані проводити сертифікацію та маркування своєї продукції за вітчизняними стандартами</i>
2.	Створення єдиного реєстру виробників органічної продукції	<i>В Україні створено банк компаній ТОП Organic, які здійснюють органічне землеробство</i>
3.	Щорічне проходження виробниками органіки сертифікації та оприлюднення обсягів виробленої продукції	<i>Законом передбачено штраф підприємствам, які реалізуватимуть товар із державним органічним логотипом, не маючи при цьому сертифіката на суму 30 тис грн</i>
4.	Виробники органічної продукції зобов'язані погоджувати маркування своєї продукції з органом сертифікації	<i>Термін дії сертифіката становитиме 15 місяців із дати видачі</i>
5.	Підприємці повинні співпрацювати з органами сертифікації	<i>Проводитиметься перевірка зразків ґрунту або матеріалів, насіння, корму, продукції, води, а також фінансової документації</i>
6.	Вилучення продукції, що не відповідає правилам законодавства щодо виробництва органічної продукції та її маркування	<i>Маркування продукції державним логотипом або позначкою «органічний», «біологічний», «екологічний», «органік», не дотримуючись вимог до виробництва</i>
7.	Сформулювати відповідні умови для виробництва органічного молока, м'яса та іншої продукції тваринництва	<i>Дотримання вимог годівлі та утримання худоби. Тварин можна годувати лише органічними кормами, які не обробляються синтетичними розчинниками. Крім цього, худоба повинна мати постійний доступ до пасовищ. Заборонено застосувати під час репродукції гормони</i>
8.	Органічна рослинна продукція повинна вирощуватися з використанням добрив, які розщеплюються біологічно	<i>Виробництво органічної продукції полягає у використанні технологій, які є безпечними для здоров'я людини, тварин та інших організмів і ніяким чином не можуть зашкодити. Умовою ековиробництва також є захист навколишнього середовища</i>
9.	Сертифікується не сам органічний продукт, а процес виробництва (починаючи від насіння і до виробництва, переробки й пакування)	<i>Наприклад, якщо йдеться про виробництво продукції рослинництва, то досліджувати та починати сертифікацію потрібно з конкретної ділянки поля, ґрунту, де буде вирощуватися продукція</i>

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Відповідно до вищезазначеного Закону та низки інших нормативних актів, продукцію дозволено маркувати як органічну, якщо:

- вона вироблена згідно з вимогами законодавства у цій сфері;
- містить не менше ніж 95% органічних компонентів сільськогосподарського походження;
- містить не більше 5% (за вагою) неорганічних компонентів, внесених до Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), які дозволено використовувати в процесі виробництва органіки та які схвалено до використання у гранично дозволених кількостях;
- виробництво такої продукції підтвержене сертифікатом.

Державний логотип для маркування органічної продукції представлений двома колами (жовтим та блакитним), які перетинаються і накладаються один на одного, створюючи фігуру у вигляді листка зеленого кольору.

Ідея розроблення цього логотипу полягає у тому, що органічна продукція народжена природою, де завдяки поєднанню сонячного тепла, світла та води утворюється нове життя (процес фотосинтезу). Заборонено змінювати кольори в логотипі, а також дописувати символи в полі логотипу чи подавати логотип у будь-якій іншій формі, крім квадрату.

Обов'язковою частиною маркування органічної продукції є кодовий номер, розміщений під державним логотипом для органічної продукції, який включає:

- акронім, що ідентифікує країну виробника;
- напис "organic";
- реєстраційний код органу сертифікації, що виконав сертифікацію органічного виробництва [4].

Прийнятий логотип дасть змогу уникати фальсифікації продукції, оскільки до цього часу були випадки маркування позначками «біо», «еко», «органік» товарів, які не мали на це достатніх підстав. Досить часто в Україні можна зустріти таке поняття, як «грінвошинг» (greenwashihg) – явище, коли виробники видають свою продукцію за органічну, не дотримуючись технологічних норм та вимог. Таким чином, продукція, вироблена на загальних вимогах, маркується як екологічно чиста або органічна. Затверджений логотип дасть змогу захистити споживача від таких фальсифікацій, а виробників органічної продукції – від недобросовісної конкуренції.

Сьогодні в Україні працює близько 400 органічних сільськогосподарських виробників. Загалом Україна займає 20-е місце у світі та 11-е в Європі за площею сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом. Продають продукцію до більше ніж 40 країн. Частка такої продукції і сировини на експорт становить 90% [3]. Це переважно європейські

країни: Нідерланди, Німеччина, Велика Британія, Італія, Австрія, Польща, Швейцарія, Бельгія, Чехія, Болгарія, Угорщина. Дуже цінують українські органічні продукти в Америці та країнах Азії (близько €4 млн із загального експорту).

Що стосується споживання в Україні, то потенційними вітчизняними покупцями органічної продукції є близько 5% населення великих та близько 1–2% середніх міст. Найбільша частка споживачів органічної продукції – віком від 25 до 50 років. Близько 60% покупців становлять жінки. 70% – сімейні покупки, дохід – середній та вище середнього. Мотивація споживача – здоровий спосіб харчування. Близько чверті споживачів органічної продукції проживають у столиці України. Ще 24% – у містах із понад мільйонним населенням, 10% – в обласних центрах. Жителі сільської місцевості та невеликих міст переважно отримують органічну продукцію із власних присадибних ділянок. Понад 65% споживачів органічної продукції мають середній і вище середнього дохід [5, с. 52].

Представників органічної продукції в Україні стає дедалі більше. Наведемо кілька виробників різноманітної органічної продукції (табл. 2).

Маємо надію, що зі створенням Єдиного реєстру виробників органічної продукції дізнатися про наявність нових чи діяльність уже діючих компаній буде простіше і доступніше.

Одним із нагальних завдань є гармонізація законодавства України з виробництва органічної продукції зі світовими системами сертифікації. Сумісність таких систем дасть змогу розширити зовнішній ринок органічних продуктів. Останніми роками спостерігається збільшення органічної продукції виробниками на внутрішньому ринку за рахунок налагодження сучасної особистої переробки органічної сировини. Як бачимо з табл. 2, в Україні отримали сертифікат відповідності органічним стандартам компанії, які виробляють зернові, кабачки, цибулю, ревінь, перець, лаванду, шавлію, троянду, розмарин, коріандр, гриби, горіхи, вершки й олії, м'ясо, яйця та ін.

Як зазначено в Законі [2], виробникам органічної продукції потрібно пройти процедуру сертифікації. Для цього потрібні організації, які займаються сертифікацією органічної продукції. До 2009 р. такою сертифікацією в Україні займалися лише іноземні організації.

Сьогодні в Україні налічується близько 18 акредитованих сертифікаційних органів, що мають різні підходи та вимоги до сертифікації продукції, а також способи маркування. Проте першою та єдиною українською сертифікаційною компанією є ТОВ «Органік Стандарт», що включена до офіційного переліку сертифікаційних органів, визнаних в ЄС та Швейцарії [7], та виконує сертифікацію продукції рослинництва, тваринництва, бджільництва, аквакультури, дикоросів, а також продуктів переробки та маркетингу, засобів захисту рослин та добрив для органічного виробництва за приватними українськими стандартами «БЮЛан», а також за існуючими міжнародними стандартами – Швейцарії, ЄС, США, Японії відповідно до потреб виробника щодо ринку збуту органічної продукції.

Висновки. Із проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

Таблиця 2

Представники «органіки» в Україні

№ п/п	Назва підприємства	Продукція, виробництво
1.	«Світ Біо» («Либідь-К»), Хмельницька обл.	Органічні яйця, козине молоко та овочі
2.	«Золотий Пармен», Чернігівська обл.	Садівництво, овочівництво, вирощування круп'яних культур. Виробляє соки прямого віджиму із власної сировини
3.	Mol'far, Закарпатська обл.	Кипрійний чай: збір, в'ялення, ферментація, окислення, прожарювання, фасування
4.	«Органік мілк» («Галекс-агро»), Житомирська обл.	Органічний мед, молоко та м'ясо
5.	ТМ «Сквиранка», Київська обл.	Гречка, вівсянка, кукурудзяна крупа, борошно та пластівці
6.	Liluck, Чернівецька обл.	Органічний березовий сік
7.	ТМ «Етнопродукт», Київська обл.	Органічне м'ясо та молоко
8.	Organico («Каспер»), м. Одеса	Соняшникова, лляна, ріпакова, рижієва нерафінована олія холодного віджиму
9.	LiQberry, м. Херсон	Органічна ягідна паста
10.	«Органік Оригінал», м. Київ	Борошно, вівсяні пластівці, гречка, пшоно, манка, квасоля й органічні кавуни

Джерело: сформовано автором на основі [6]

– органічне виробництво в Україні є досить розвинуте й орієнтується як на внутрішній, так і на зовнішній ринок;

– чинний Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» дасть змогу вдосконалювати правові засади органічного виробництва в Україні та пристосовувати їх до відповідних нормативних актів Європейського Союзу;

– затвердження державного логотипу органічної продукції дає змогу споживачам уникати фальсифікованої продукції, а виробникам – боротися з недобросовісною конкуренцією;

– кількість виробників органічної продукції в країні збільшується, а отже, є попит на екологічно чисту продукцію, незважаючи на її вартість;

– сьогодні в Україні діють акредитовані сертифікаційні організації, які можуть проводити сертифікацію органічної продукції, яка продається як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Отже, органічне виробництво в Україні розвивається з кожним роком. І хоча ця продукція більшою мірою орієнтована на експорт, проте й вітчизняні покупці дедалі більше цікавляться екологічно чистою продукцією, що не може не тішити.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про органічне виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини». URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/425-18> (дата звернення: 26.03.2020).
2. Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (дата звернення: 29.03.2020).
3. «Біблія» органічного виробництва: як зміниться ринок після 2 серпня з уведенням Закону № 2496-VIII. URL : <https://agropolit.com/spetsproekty/577-bibliya-organichnogo-virobnitstva-yak-zminitsya-rinok-pislya-2-serpnya-iz-vvedennyam-zakonu-2496-viii> (дата звернення: 30.03.2020).
4. Спеціальне маркування органічної продукції. URL : <https://uteka.ua/ua/publication/special-24-haccp-79-specialnaya-markirovka-organicheskoy-produkcii> (дата звернення: 30.03.2020).
5. Ковальчук С.Я. Агроекологічний потенціал України: основа вироблення органічної продукції. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 4(09) С. 51–56. URL : http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/9_2017/11.pdf (дата звернення: 01.04.2020).
6. Хто в Україні виробляє справжню органічну продукцію. Економічна правда. URL : <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/04/3/646613/> (дата звернення: 01.04.2020).
7. Мінькова О., Сакало В., Горб О. Маркування та сертифікація органічної продукції. Актуальні проблеми економіки. 2016. № 2(176). С. 126–135. URL : http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/109/1/ape_2016_2_16.pdf (дата звернення: 31.03.2020).
8. Довгань О.М., Мандибура Я.В. Органічне виробництво: сутність, об'єктивна необхідність, ефективність. Сталий розвиток економіки. 2013. № 1. С. 200–206.
9. Вдовиченко А. Державне регулювання ринку продукції органічного сільського господарства. Економічний дискурс. 2017. № 2. С. 164–171.
10. Вінюкова О.Б., Чугрій Г.А. Ринок органічної продукції в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 26–1. С. 42–47.

11. Лобозинська С.М., Назаркевич О.Б. Стимулювання екологізації агровиробництва у формуванні продовольчої безпеки України. Економіка: реалії часу. 2017. № 3(31). С. 53–59.

12. Мельник І.О., Кучина М.С. Державне регулювання розвитку ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні та світі. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 8. С. 828–832.

References:

1. Zakon Ukrainy "Pro organichne vy`robny`cztvo ta obig organichnoyi sil`s`kogospodars`koyi produkciyi ta sy`rovy`ny`". [Law of Ukraine "On Organic Production and Circulation of Organic Agricultural Products and Raw Materials]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/425-18> (accessed 26 march 2020).

2. Zakon Ukrainy "Pro osnovni pry`ncy`py` ta vy`mogy` do organichnogo vy`robny`cztva, obigu ta markuvannya organichnoyi produkciyi". [Law of Ukraine "On the basic principles and requirements for organic production, circulation and labeling of organic products"]. Available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19> (accessed 29 march 2020).

3. Bibliya` organichnogo vy`robny`cztva: yak zminy`t`sya ry`nok pislya 2 serpnya iz vvedennyam zakonu # 2496-VIII. [The Organic Production Bible: How the Market Will Change After August 2 with the Law no 2496-VIII.] Available at: <https://agropolit.com/spetsproekty/577-bibliya-organichnogo-virobnitstva-yak-zminitsya-rinok-pislya-2-serpnya-iz-vvedennyam-zakonu-2496-viii> (accessed 30 march 2020).

4. Special`ne markuvannya organichnoyi produkciyi. [Special marking of organic products]. Available at: <https://uteka.ua/ua/publication/special-24-haccp-79-specialnaya-markirovka-organicheskoy-produkciihttps://uteka.ua/ua/publication/special-24-haccp-79-specialnaya-markirovka-organicheskoy-produkcii> (accessed 30 march 2020)

5. Koval`chuk S.Ya. (2017) Agroekologichny`j potencial Ukrainy`: osnova vy`roblennya organichnoyi produkciyi [Agroecological potential of Ukraine: the basis of organic production]. Eastern Europe: Economy, Business and Management, vol. 4 (09), pp. 51-56. Available at: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/9_2017/11.pdf. (accessed 01 april 2020).

6. Xto v Ukraini vy`roblyaye spravzhnyu organichnu produkciu [Who produces real organic produce in Ukraine]. Economic truth. Available at: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/04/3/646613/> (accessed 01 April 2020).

7. Min`kova O., Sakalo V., Gorb O. (2016). Markuvannya ta sertyfikaciya organichnoyi produkciyi [Organic labeling and certification]. Current problems of the economy, no 2 (176), pp. 126-135. Available at: http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/109/1/ape_2016_2_16.pdf. (accessed 31 march 2020).

8. Dovgan` O. M., Mandy`bura Ya. V. (2013) Organichne vy`robny`cztvo: sutnist`, ob`yekty`vna neobxidnist`, efekty`vnist` [Organic production: essence, objective need, efficiency]. Sustainable economic development, no 1, pp. 200-206.

9. Vdovny`chenko A. (2017) Derzhavne reguluyuvannya ry`nku produkciyi organichnogo sil`s`kogo gospodarstva [State regulation of organic produce market] Economic discourse, no 2, pp. 164-171.

10. Vinyukova O. B., Chugrij G. A. (2018) Ry`nok organichnoyi produkciyi v Ukraini: problemy` ta perspekty`vy` rozvy`tku [Organic produce market in Ukraine: problems and prospects]. Black Sea Economic Studies, vol. 26-1, pp. 42-47.

11. Lobozy`ns`ka S. M., Nazarkevych O. B. (2017) Sty`mulyuvannya ekologizaciyi agrovny`robny`cztva u formuvanni prodovol`choyi bezpeky` Ukrainy` [Promoting the greening of agricultural production in shaping Ukraine's food security]. Economy: the realities of time, no 3(31), pp. 53-59.

12. Mel`ny`k I. O., Kuchy`na M. S. (2015) Derzhavne reguluyuvannya rozvy`tku ry`nku organichnoyi sil`s`kogospodars`koyi produkciyi v Ukraini ta sviti [State regulation of organic agricultural market development in Ukraine and in the world]. Global and national problems of economy, no 8, pp. 828-832.